

Pensioen in eigen beheer en toeslagverlening

Net als bij werknemerspensioenen die worden opgebouwd bij een pensioenfonds of een verzekeringsmaatschappij, speelt ook bij pensioen in eigen beheer het vraagstuk toeslagverlening. In hoeverre wordt het pensioen aangepast aan de ontwikkeling van de lonen of de prijzen maar ook, in welke situaties wordt er een lagere toeslag verleend of kan er worden afgezien van toeslagverlening. Met name die laatste vraag is actueel, in een door crises geraakte tijd.

Een directeur-groootaandeelhouder (DGA) die tenminste 10% van de aandelen in de toezeggende onderneming bezit mag er voor kiezen om pensioen op te bouwen in de eigen onderneming. Indien gekozen wordt voor eigen beheer, intern of extern, wordt dus geen verzekering gesloten of premie betaald aan een pensioenfonds of verzekeringsmaatschappij. De werkgever stort het geld voor het pensioen in de kas van de eigen onderneming. Het gebeurt vaak dat het geld niet apart wordt gezet, maar teruggeïnvesteerd in de onderneming. Ik veronderstel dat in dergelijke situaties het financiële beleid er wel op gericht is dat op de pensioendatum voldoende geld aanwezig is om de pensioenen inclusief de toegezegde toeslagverlening te kunnen uitkeren.

Toeslagverlening

Veel pensioenregelingen voor DGA's bevatten een toeslag- of indexatiebepaling. Deze luidt meestal ongeveer als volgt. "De pensioenen zullen na ingang zoveel mogelijk welvaarts- of waardevast worden gehouden, een en ander voor zover de middelen toereikend zijn. Op de pensioendatum zal dit in een nadere overeenkomst verder worden uitgewerkt." Op de pensioendatum wordt dan meestal een aanvulling op de pensioenovereenkomst gemaakt, uiteraard nadat in de vergadering van aandeelhouders een besluit hierover is genomen en vastgelegd in notulen van de AVA waarin is bepaald welke index er wordt gevolgd.

Waardering

Het al dan niet toezeggen van een toeslag of indexatie is van invloed op de waardering. Een en ander is uitgebreid toegelicht in het waarderingsbesluit van 3 juli 2008. In zijn algemeenheid kan worden gesteld dat het toezeggen van een toeslag of indexatie een hogere reservering tot gevolg heeft. Het behoeft dan ook geen betoog dat een eenmaal toegezegde indexatie ook moet worden nagekomen. Anders is sprake van afzien van pensioen, hetgeen een fiscale sanctie tot gevolg kan hebben. Dat de belastingdienst hier extra op zal letten staat, gezien het feit dat er altijd sprake is geweest van een hoge reserve, buiten iedere discussie. De stelling dat sprake is van een hogere voorziening, behoeft echter wel enige nuance. Een nominaal pensioen dient te worden gewaardeerd tegen de markttrente op het moment van toezeggen, met een minimum van 4%. Een open index pensioen dient eveneens te worden gewaardeerd tegen de markttrente, waarbij echter rekening dient te worden gehouden met de toegezegde indexatie. Voor een open index mag worden uitgegaan van een verondersteld indexpercentage van 2%. Hier geldt echter ook een minimum van 4%. Op dit moment is de markttrente onder de 4%. Hierdoor maakt het thans effectief geen verschil of sprake is van een nominaal pensioen of een geïndexeerd pensioen. Vaak wordt een index toegezegd vanuit waarderingsmotieven. In tijden van lage rentestanden is het nog maar de vraag of dit wel een juist motief is. Daarbij dient het uitgangspunt dat je een eenmaal toegezegde indexatie ook moet nakomen te worden meegewogen. Bezint eer ge begint.

Welke index

Voor de indexatie kan gekozen worden voor een praktische benadering. Daarbij dient te worden gekeken naar de periode waarover de indexatie wordt bepaald. Gemakshalve kan gekozen worden voor een periode die ruim ligt voor het moment waarop de pensioenuitkeringen moeten worden aangepast. Als de pensioenen op 1 januari worden aangepast, dan is het praktisch om een index te kiezen gemeten over bijvoorbeeld oktober tot oktober. Die cijfers zijn tijdig bekend, zodat op tijd de uitkeringen kunnen worden aangepast. Dat scheelt een hoop aanpassingen achteraf.

Koppeling financiële positie

Vaak staat in de toezegging dat er geïndexeerd zal worden, voor zover de middelen toereikend zijn. Dat is voor een DGA met pensioen in eigen beheer een lastig punt. In veel situaties zijn de middelen in de opbouwfase niet toereikend. De middelen zijn al niet toereikend om het nominale pensioen uit te keren, laat staan een geïndexeerd pensioen. Ondanks het tekort blijft men in de praktijk onverkort doorgaan met opbouwen, vaak tot ongenoegen van de belastingdienst. Dan is het natuurlijk niet logisch om in de uitkeringsfase ineens te roepen dat er sprake is van een tekort, zodat er niet geïndexeerd hoeft te worden. Toch zijn er wel degelijk praktische oplossingen te bedenken die recht doen aan de toezegging en de financiële positie van de onderneming.

Dekkingsgraad

In eigen beheer is het mogelijk om een dekkingsgraad vast te stellen. De (commerciële) pensioenverplichting kan op ieder gewenst moment worden vastgesteld. Onder commerciële verplichting wordt verstaan een verplichting op basis van actuele sterftegrondslagen, rekening houdend met de feitelijke markttrente, leeftijdscorrecties en kostenopslagen. Anderzijds kunnen de bezittingen ook op ieder moment worden gewaardeerd, zodat de dekkingsgraad kan worden vastgesteld. Voorwaarde is natuurlijk wel dat de activa die horen bij de pensioenverplichting wel als zodanig te oormerken zijn.

In een zuivere pensioen BV, waar alleen sprake is van een pensioentoezegging is dat eenvoudiger te doen dan in een BV waar ook nog andere activa of activiteiten aanwezig zijn, maar onmogelijk is het daar zeker niet. Vervolgens kan een indexatiebeleid, gekoppeld aan de dekkingsgraad worden vastgesteld. Bijvoorbeeld, tot 105% wordt er niet geïndexeerd, vanaf 105, maar tot 120% gedeeltelijk en vanaf 120% volledig (om maar een voorbeeld te geven).

Koppeling met (fictief) rendement

Bij de berekening van de pensioenverplichting (fiscaal) dient te worden uitgegaan van een rendement van tenminste 4%. Een veel gebruikte rendementsmaatstaf voor pensioenen is het u-rendement. Het lijkt daarbij logisch om de indexatie niet alleen te koppelen aan de index, bijvoorbeeld de loon- of de prijsindex, maar ook te koppelen aan bijvoorbeeld het u-rendement. Dan zal de indexatiebepaling als volgt kunnen luiden: *De ingegane pensioenen zullen jaarlijks worden aangepast aan de prijsindex waarbij de indexatie echter nooit meer zal zijn dan het positieve verschil tussen het u-rendement en 4%*. Dit zou zelfs nog kunnen worden uitgebreid met een beheersvergoeding van bijvoorbeeld 0,25% of 0,5%.

Afzien van indexatie

Als er geen invulling is gegeven aan de voorwaardelijkheid en men constateert nu dat er geen geld is om het pensioen te indexeren, is het altijd mogelijk in overleg te gaan met de belastingdienst. Het wettelijk kader biedt voldoende mogelijkheden om de indexatie geheel of gedeeltelijk prijs te geven, onder de uitdrukkelijke voorwaarde dat deze niet voor verwezenlijking vatbaar is. Immers, een pensioen dat niet voor verwezenlijking vatbaar is kan worden prijsgegeven. Die situatie is helder als er in het geheel geen geld meer is. Dan kan de gehele aanspraak, het nominale pensioen inclusief de indexatie, als niet voor verwezenlijking vatbaar worden prijsgegeven. Lastiger wordt het als er wel geld aanwezig is, maar het aanwezige kapitaal is net voldoende of zelfs onvoldoende om de nominale aanspraken uit te keren. Het spreekt voor zich dat er dan geen sprake kan zijn van het prijsgeven van pensioenaanspraken omdat die niet voor verwezenlijking vatbaar zijn. Alleen moet het mogelijk zijn om de indexatie wel te verminderen, tijdelijk niet te verlenen of zelfs in het geheel niet meer te verlenen. Alleen in situaties waarin het begrip "voor zover de middelen toereikend zijn" niet nader is ingevuld kan er een lastige discussie met de belastingdienst ontstaan. Op grond waarvan kan worden gesteld dat de indexatie niet of verminderd kan worden verleend? Uit de praktijk blijkt dat in overleg met de belastingdienst in specifieke situaties kan worden overeengekomen om (tijdelijk) af te zien van de toegezegde indexaties. Doe dit echter altijd in overleg met de belastingdienst en ga niet op eigen initiatief afzien van indexaties.

Pensioen is zwart wit. Het is goed of het is fout. Er wordt afgezien of er wordt niet afgezien. Als men afziet van een deel, ziet men af van het geheel. Mocht de belastingdienst dus constateren dat wordt afgezien van een deel van het pensioen, kan een sanctie worden opgelegd, waarbij niet alleen het deel waarvan wordt afgezien gesanctioneerd, maar wordt het geheel gesanctioneerd. De sanctie is dat de totale aanspraak (lees: de waarde in het economische verkeer) wordt belast vermeerderd met 20% revisierente.

Samenvattend valt te concluderen dat er best veel mogelijk is op het gebied van toeslagen en indexaties. Alleen wat wordt beloofd in de pensioentoezegging moet ook worden nakomen. Voorziet men dat in bepaalde situaties de indexatie niet wordt nakomen, dan luidt het advies dat men de indexatie niet of in ieder geval niet onvoorwaardelijk moet toezeggen. Wat dit betreft is er nog veel te leren en af te kijken van de pensioenfondsen. Daar is de verbeteringslag op het gebied van indexaties in het afgelopen decennium al reeds gemaakt. Het wordt tijd dat er op dit gebied voor pensioen in eigen beheer een inhaalslag wordt gemaakt. De vraag of, wanneer en hoe te indexeren dient dan hoog op de agenda te worden geplaatst bij het vormgeven van en nadenken over pensioen in eigen beheer.